

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1946 kl. 4 em.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande över motion angående förstatligande av de industrier, som hava tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift.

I motion nr 148 har herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t att efter utredning framlägga förslag om förstatligande av de industrier, vilka ha tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift, främst AB Bofors med dotterföretag, varvid de subventioner och förmåner av skilda slag statsmakterna beviljat dessa företag böra räknas staten till godo vid övertagandet.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från försvarets fabriksstyrelse, kommerskollegium, krigsmaterielverket, överbefälhavaren, arbetsgivareföreningen, exportföreningen, industriförbundet, landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation. För det huvudsakliga inehållet i dessa yttranden finnes redogjort i första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, till vilket utskottet får hänvisa.

Utskottet får för egen del anföra:

Den föreliggande motionens yrkande om krigsmaterielindustriens förstatligande motiveras huvudsakligen med de privata krigsmaterielproducenternas roll som krigsanstiftare. Det var också närmast från denna utgångspunkt frågan om denna industris förstatligande behandlades i riksdagen år 1935. Utskottet vill erinra om att sedan dess för vårt lands vidkommande den förändringen inträtt, att i den mån utländska intressen funnits i denna industri, desamma, åtminstone för Aktiebolaget Bofors vidkommande, eliminerats. Kontroll över krigsmaterielindustrien har införts liksom ett licenssystem, enligt vilket export av krigsmateriel endast kan ske med Kungl. Maj:ts medgivande. Läget har alltså i dessa avseenden radikalt förändrats och kommer att förändras ytterligare, i den mån kontrollen, såsom avsikten är, skärpes.

Vid bedömandet av frågan om denna industris förstatligande bör man först klargöra vad som innefattas i begreppet krigsmaterielindustri. Detta kan vara svårt nog, då det senaste kriget visat att praktiskt taget alla slag av industri måst arbeta i rustningarnas tjänst. Emellertid torde motionärerna endast syfta på de industrier, vilka i allmänhet betraktas som krigsmaterielindustrier. Även om man håller sig till dessa, bör det erinras om att de industrier, som framställa krigsmateriel, även tillverka varor, avsedda för civilt bruk. Detta förhållande torde i och för sig måhända icke göra ett förstatligande svårare att genomföra,

men det vidgar spørsmålet och bör sålunda beaktas i sammanhanget. Likaså bör beaktas att vissa industrier, som vid krigstillfälle arbeta i rustningarnas tjänst, i fred helt eller åtminstone i huvudsak arbeta för de civila behovens tillfredsställande.

Motionärerna göra gällande, att "ett förstatligande av krigsmaterielindustrien måste vara i hög grad ekonomiskt fördelaktigt för staten". Denna sin uppfattning torde de främst ha tillägnat sig med ledning av de stora statsbeställningar, som gjorts under krigsåren hos krigsmaterielindustrierna, en utgångspunkt för bedömandet som givetvis icke är giltig för förhållandena i fredstid. Före det andra världskrigets upprustning utgjorde sålunda svenska statens beställningar hos exempelvis Aktiebolaget Bofors endast 10 procent av företagets hela tillverkning. Skulle det å andra sidan gå så, som motionärerna förutsetta, att vårt land icke längre skulle kunna hävda sig på den internationella krigsmaterielmarknaden utan den nuvarande krigsmaterielindustrien tvingades övergå till tillverkningar för civilt bruk, innebure ju det att mera betydande vinster icke längre skulle kunna göras på framställning av krigsmateriel, enär enbart svenska statens beställningar ej skulle ge tillfälle till dylika vinster. I sådant fall skulle nu förevarande skäl för ett förstatligande sålunda ej längre äga giltighet.

Ett förstatligande som avser bibehållandet av företagens produktionskapacitet förutsätter sålunda *antingen* att staten tillverkar och exporterar krigsmateriel i ungefär samma omfattning som företagen under förkrigstiden gjort, *eller* betalar de kostnader, som skulle bli förknippade med ett vidmakthållande av såväl industriens produktionskapacitet som dess forsknings- och försöksverksamhet.

Vad krigsmaterielindustriernas behållna vinster angår ha dessa under krigsåren till stor del uppstått genom att krigskonjunkturens efterskänkts och detta har skett för att möjliggöra verksamhetens omläggning i behörlig omfattning för fredsbruk efter krigets slut. Ett villkor härför har för övrigt varit, att utdelningen på bolagens aktier icke fått höjas under denna tid.

Utskottet vill vidare erinra därom, att rustningsindustriens framtid ligger i stöpsleven efter Förenta Nationernas tillkomst. I artikel 26 i dess charta heter det nämligen:

"I syfte att främja upprätthållandet och vidmakthållandet av internationell fred och säkerhet under iakttagande av att världens mänskliga och ekonomiska tillgångar i minsta möjliga mån tagas i anspråk för rustningsändamål skall säkerhetsrådet övertaga ansvaret för att, med bistånd av det i artikel 47 omnämnda militära stabsutskottet, planer utarbetas för upprätthållandet av ett system rörande reglering av rustningarna, att underställas Förenta Nationernas medlemmar."

Som synes har Förenta nationernas säkerhetsråd i uppdrag att upptaga denna fråga till behandling, och det finnes anledning förmoda, att detta kommer att ske så snart organisationen blir fullt utbyggd. Innan detta skett och innan

ett beslut i frågan fattats av Förenta nationernas generalförsamling är det omöjligt att veta i vilken riktning ett sådant beslut i frågan kan komma att gå. Det kan tänkas, att man kommer att förorda ett förstatligande, det kan likaledes tänkas att man medger även enskilda att tillverka krigsmateriel men under stark såväl nationell som internationell kontroll.

Under angivna förhållanden saknar utskottet anledning begära, att Kungl. Maj:t nu skall framlägga förslag i ämnet. Det är emellertid angeläget, att alla de förberedelser, vilka kunna vara ägnade att underlätta vårt deltagande i behandlingen av denna fråga inom de Förenta Nationernas organisation, vidtagas.

Utskottet får därför föreslå,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t genom krigsmaterielinspektionen eller på annat sätt noggrant följer frågans utveckling, samt, då tillfället därtill befinnes lämpligt, framlägger förslag i ämnet för riksdagen.

Stockholm den 9 maj 1946.

På utskottets vägnar:

IVAR JANSSON.

Närvarande: herrar *Jansson* i Kalix, *Jönsson* i Rossbol, fru *Ekendahl*, herrar *Fahlman*, *Swedberg*, *Johansson* i Kalmar, *Olsson* i Oskarshamn, *Ljungquist*, *Malmborg* i Stockholm och *Hansson* i Skegrie.
